

להתוודע

ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

עבודה זרה דף לא

בענין חותם בתוך חותם

בעבודה זרה דף ל"א. המפקיד יינו אצל עובד כוכבים, אסור בשתיה ומותר בהנאה. והתנן, המפקיד פירותיו אצל עובד כוכבים, הרי הן כפירותיו של עובד כוכבים לשביעית ולמעשר. כגון שייחד לו קרן זוית. אי הכי בשתיה נמי לישתרי וכו' אמר רבי זירא לא קשיא הא רבי אליעזר הא רבנן, דתניא אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצירו של עובד כוכבים ומלאוהו יין, ומפתח או חותם ביד ישראל, רבי אליעזר מתיר וחכמים אוסרין. אמר רבי חייא בריה דרבי חייא בר נחמני אמר רב חסדא אמר רב וכו' הכי אמר זעירי הלכה כרבי אליעזר. אמר רבי אלעזר הכל משתמר בחותם אחד חוץ מן היין שאין משתמר בחותם אחד. ורבי יוחנן אמר אפילו יין משתמר בחותם אחד. ולא פליגי הא כרבי אליעזר הא כרבנן. איכא דאמרי אמר רבי אלעזר הכל משתמר בחותם בתוך חותם חוץ מן היין שאין משתמר בחותם בתוך חותם. ורבי יוחנן אמר אפילו יין משתמר בחותם בתוך חותם וכו'.

- א -

אם להלכה צריך חותם בתוך חותם

חוזר ורואה את חותמו שיוכל להכירו בעצמו, דבזה צריך חותם בתוך חותם, כי אין העכו"ם מתיירא לזייף, כי סובר שהאחר לא יכיר החותם. אבל כשמניח היין ביד העובד כוכבים ועתיד בעצמו לחזור ולראות את חותמו, די בחותם אחד. ולכן מתיר רבי אליעזר בחותם אחד דוקא במפקיד יינו אצל עובד כוכבים, ודעתו לחזור שם להכיר חותמו, ומה שהצריך רב אשי לעיל חותם בתוך חותם אמור בשולח יין לחבירו ביד עובד כוכבים. ובזה מיירי גם רבא שמצריך חותם בתוך חותם.

ביאור פלוגתת רבי אליעזר וחכמים / הבדל בין ישראל חשוד ובין עכו"ם / הבדל בין מפקיד שרואה את חותמו ובין שולח יין לחבירו / מפתח וחותם אם מועיל במקום חותם בתוך חותם

- ר"ת, תוספות, רשב"א, רמב"ם, טור וש"ע -

א. בביאור פלוגתת רבי אליעזר וחכמים מצינו דרכים שונים בראשונים, ומסתעף מזה פלוגתא להלכה אם בסתם יינם צריך חותם בתוך חותם או לא, ומצינו בזה כמה הכרעות בראשונים, כמו שיבואר.

בתוס' (ד"ה דאמר) מבואר שהם מפרשים דרבי אליעזר וחכמים נחלקו אם צריך חותם בתוך חותם או דמועיל חותם אחד. ונמצא דמה שאמר רב דהלכה כרבי אליעזר היינו לומר דהלכה דסתם יינם מותר בחותם אחד.

אמנם התוס' מקשים שהרי להלן דף ל"ט. אמר רב חבי"ת בחותם אחד אסור, והיינו ש'חלב' ב'שור' יין 'תכלת' כולם צריכים חותם בתוך חותם. ועוד הם מקשים שהרי רב אשי אמר לעיל דף כ"ט: דחומץ או יין מבושל אינם צריכים חותם בתוך חותם, ומשמע דיין גמור צריכים חותם בתוך חותם. וכן משמע שסובר רבא דצריך חותם בתוך חותם, שהרי רבא מפרש האיך עושים חותם בתוך חותם ומשמע שסובר דאין מועיל חותם אחד.

וכתבו בשם ר"ת דיש להכריע ולחלק בין אם היין נמצא ביד עכו"ם בין אם נמצא ביד ישראל חשוד, דמה שאמר רב דהלכה כרבי אליעזר דסגי בחותם אחד אמור ביין שנמצא ביד עכו"ם, אבל מה שאומר רב להלן דיין צריך חותם בתוך חותם, אמור ביין שנמצא ביד ישראל חשוד, שהוא גרע יותר מעובד כוכבים מפני שהוא בטוח שיאמינוהו, ואינו מפחד כל כך, וכן יתפרשו דברי רב אשי לעיל דף כ"ט ודברי רבא בשמעתין דמיירי בנמצא ביד ישראל חשוד.

אמנם התוס' כתבו על הכרעה זו שהיא דרך נבואה להעמיד כל המקומות שאמרו דצריך חותם בתוך חותם דמיירי דוקא בנמצא ביד ישראל חשוד, וכשאמרו דמועיל חותם אחד מיירי בעובדי כוכבים, דאינו משמע כן.

ולכן כתבו הכרעה אחרת בזה, דיש לחלק בין שולח היין לחבירו ואינו

אמנם בתורת הבית (בית ה' שער ד') מפרש פלוגתת רבי אליעזר וחכמים בדרך אחרת, ולפי זה לא תהא שום סתירה בדברי רב, כי גם רבי אליעזר סובר דאין להתיר על ידי חותם אחד, אלא שרבי אליעזר סובר דמפתח עם חותם נחשב כשני חותמות, דאע"ג שאפשר לזייף המפתח ולא יהא ניכר, מכל מקום אין לחוש שיטרח כל כך לזייף המפתח וגם החותם. ורבנן סוברים דצריך דוקא שני חותמות, ואין מועיל מפתח וחותם. ומעתה אין שום סתירה בדברי רב, כי אע"ג דלהלן דף ל"ט. אמר רב חבי"ת בחותם אחד אסור, והיינו דיין צריך חותם בתוך חותם, עם כל זה סובר רב דהלכה כרבי אליעזר דמועיל מפתח עם חותם במקום חותם בתוך חותם.

והנה הרמב"ם בפרק י"ג מהלכות מאכלות אסורות הלכה א' כתב דהשוכר בית בחצירו של עכו"ם ומלאהו יין, אם היה דר בחצר אחרת לא יצא עד שיסגור הבית ויהיה המפתח והחותם בידו, ואינו חושש שמא יזייף העכו"ם מפתח הבית.

ושם בהלכה ח' כתב דמותר לישראל להפקיד יינו בכלי סתום ביד עכו"ם, והוא שיהיה לו בו שני סימנים, וזה הוא הנקרא חותם בתוך חותם.

וכתב הר"ן (דף י"א. מדפי הר"ף) דדעת הרמב"ם הוא דלרבי אליעזר צריכים גם כן חותם בתוך חותם, אלא דמפתח וחותם נחשב כחותם בתוך חותם, ולכן אע"ג שבהלכה ח' כתב הרמב"ם דצריך שיהא חותם בתוך חותם, מביא בהלכה א' דעת רבי אליעזר דאם סגר הבית והמפתח והחותם בידו, מותר, כי זה נחשב לחותם בתוך חותם.

ידי עובד כוכבים שאינו עתיד לראות החותם, אבל מפקיד שעתידי לראות חותמו די בחותם אחד, כי הוא ירא לזייף. והוא דעת התוס' והרא"ש (הנ"ל). [א ב]

והרמ"א מביא דיש אומרים דאין צריך שני חותמות אלא בישראל חשוד, אבל בעובד כוכבים מותר על ידי חותם אחד, והוא דעת ר"ת. והוא מסיק דבדיעבד יש לסמוך על זה. ג

- ב -

הטמנת חמין בתנור של עכו"ם בשבת אם צריך חותם בתוך חותם

ידי סגירה במפתח בלא חותם, שלא להיכשל באיסור שבת.

אמנם בשו"ת חכם צבי סוף סי' ל"ט חולק מאוד על דברי הפרי חדש, והוא סובר דגם במטמין חמין בתנורו של עכו"ם צריך חותם בתוך חותם, ובזה לא שייך הסברא דאומן אינו מפסיד אומנתו, כי זה אמור לגבי להאמין אומן נחתום כשאומר שאין במאכל טעם איסור, או לגבי נאמנות רופא לצרכי רפואה, דבזה אינו חשוד לקלקל, כי אם יגיד שקר, יאמרו הבריות שאינו אומן בדבר זה, אבל לגבי עכו"ם שמניחין בשר בתנורו ויש חשש שיחליף בשר של ישראל עם בשר שלו, אין בזה חזקה דאומן אינו מקלקל אומנתו לקבוע שהעכו"ם בעל התנור לא יחליף את הבשר.

זאת ועוד, כי במה שיחליף בשר שלו עם בשר של ישראל לא יקלקל אומנתו, כי דעתו של העכו"ם הוא שאם יחשדו אותו שהחליף את הבשר שבקדירה, בפעם אחרת יטמינו את הקדירה בחותם בתוך חותם שלא יאחז בידו להחליף, ואין בהחלפת בשר קלקול אומנתו.

ולאידך גיסא הוא חולק על מה שכתב הפרי חדש דאסור לקרוע את החותם בשבת, ואפילו על ידי עכו"ם, וכתב שזה טעות גמור, והוא מסיים 'ושרא ליה מאריה שאסר את המותר והתיר את האסור כאשר הוכחתי בראיות ברורות במקום אחר הלא בספרת', וכבר הוכחתי על פניו בהיותו פה עמנו ושתק לי, ע"כ.

ובערוך השולחן שם סעיף כ"ג תמה ג"כ על דברי הפרי חדש, והקשה עליו דלפי דעתו שעכו"ם בעל התנור שמטמינים אצלו חמין יש עליו דין אומן וחזקה שאינו מקלקל אומנתו, אם כן נתיר את הקדירה אפילו בלא חותם ובלא מפתח כלל, מטעם חזקה זו. אבל באמת אין בבעל התנור דין אומן שנוכל לסמוך עליו מטעם חזקה על אומן שאינו מקלקל אומנתו.

ובטור ובשו"ע יו"ד סי' קי"ח סעיף א' מובאים שלשה דעות אלו. מתחילה כתב דיין ובשר וחתיכת דג שאין בו סימן שהפקידו או שלחו ביד עובד כוכבים, צריך שיהא חותם בתוך חותם. ומבואר בב"י שם שזה על פי דברי הרשב"א (הנ"ל) דלעולם צריך חותם בתוך חותם, וכתב שם דמכל מקום אם יש מפתח וחותם דינו כחותם בתוך חותם.

ושוב כתב דיש אומרים דאין צריך שני חותמות אלא בשולח לחבירו על

אם יש בזה חזקה דאומן אינו מקלקל את אומנתו / אם יש חשש חילול שבת בקריעת החותם כדי לפתוח פי התנור

- פרי חדש, חכם צבי, ערוך השולחן -

ב. בפרי חדש יו"ד סי' קי"ח סקי"ח כתב דאותם שמטמינים את החמין בשבת בתנורים של גוים, אין צריכים לעשות על התנור חותם בתוך חותם, משום דאע"ג דבשו"ע שם סעיף א' סתם כדעת הרשב"א (הנ"ל) דגם במפקיד ביד עכו"ם צריך שני חותמות, ואין הבדל בין מפקיד לשולח, מכל מקום במטמין חמין אצל עכו"ם יש סברא אחרת שלא להצריך ב' חותמות, כי חזקה על אומן שאינו מקלקל את אומנתו, ולכן ודאי שהגוי בעל התנור לא יזייף חותם אחד בשביל הנאה מועטת להחליף בשר כחוש בשמן או חתיכה קטנה בגדולה, כי הוא מתיירא שיכיר בעל הקדירה שאין זה בשר שלו ויפסיד אומנתו, וכיון שיש חותם אחד לא טרח ומזייף.

ושוב הוא מוסיף דמותר גם בלא חותם כלל כי אם על ידי סגירה במפתח, כי אפילו לדעת המחבר שם סעיף ד' דמפתח אינו נחשב אפילו לחותם אחד, אין זה אלא בגוי דעלמא, אבל במטמין בשר בתנור של עכו"ם, דינו כמו אומן שאינו מקלקל את אומנתו, ומועיל לסגור במפתח.

והוא מביא דיש מי שהורה להחמיר ולהצריך שני חותמות, והוא תמה על הוראה זו, כי נמצא חומרו קולו, כי כשמקלקל וקורע את החותם העשוי מנייר כדי לפתוח התנור, יש בזה איסור מלאכה בשבת, כי אין זה נחשב מקלקל אלא מתקן, דכיון שאין כוונתו לקרוע הניירות הדבוקים משום קלקול, אלא כוונתו כדי שיוכל לפתוח התנור להוציא משם החמין, הרי זה אצלו תיקון, ויש בזה משום מלאכה האסורה מן התורה. ואסור לקרוע החותם אפילו ע"י עכו"ם, וא"כ צריך להטמין החמין אצל העכו"ם דוקא על

השלמות והוספות

צורת החותם וגם אמר לעובדי כוכבים שהודיע לחבירו, הוא הדין אם אמר לעובד כוכבים שמודיע לחבירו, ובאמת לא הודיעו, דגם בזה מותר, כי העכו"ם מתיירא להסיר החותם, כי הוא סובר שהאמת כן שהודיע לחבירו.

אמנם הוא מסיק דלכתחילה אפילו בשולח בב' חותמות נכון הדבר להודיע לחבירו צורת החותם כדי שיחזור אחריו. וכתב דאפשר דלכן נקטו הטור והשו"ע ההיתר בהודיעו צורת החותם משום דכן יש לעשות לכתחילה.

ג. אמנם בספר יין המשמח סי' ק"ל ססק"א תמה על מה שהכריע הרמ"א דבדיעבד יש לסמוך על דעת ר"ת דלא אמרו דצריך חותם בתוך חותם אלא בישראל חשוד ולא בעכו"ם, שהרי כל חכמי ישראל חולקים על דעת ר"ת, כפי האמור לעיל, ומדוע פסק הרמ"א אפילו לגבי דיעבד שאפשר להקל שלא להצריך בעכו"ם חותם בתוך חותם.

א. בשו"ע יו"ד סי' ק"ל סעיף א' לגבי דיני יין נסך כתב בסתם דמותר להפקיד ולשלוח יין ביד עובד כוכבים אם הוא חתום בחותם בתוך חותם או מפתח וחותם. ושם אינו מביא דעה זו לחלק בין מפקיד אצל עכו"ם ובין שולח לישראל חבירו על ידי עכו"ם. ובש"ך סי' קי"ח סקי"ג נתקשה בזה, דכיון דבכללי דיני הלכות מאכלי עובד כוכבים בסי' קי"ח מביא המחבר גם דעת התוס' שמחלקים בין מפקיד ביד עכו"ם ובין שולח לחבירו ע"י עכו"ם, מדוע אינו מביא דעה זו גם בדיני יין נסך בסי' ק"ל, והניח בצ"ע.

ב. והנה הרא"ש שם כתב דאע"ג דהשולח יין לחבירו מעיר לעיר צריך שתי חותמות, מכל מקום אם מודיע לחבירו צורת החותם, וגם אומר לעובד כוכבים שהודיע לחבירו צורת החותם, בזה יש להתיר בחותם אחד, כי העכו"ם מתיירא לפתוח החותם. ומובא בטור ובשו"ע שם.

וכתב בש"ך סקט"ו דמה שכתבו הטור והמחבר היתר זה בהודיע לחבירו